

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 159.9:351.74(477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.1.27>

Вадим Іванович Барко,

*доктор психологічних наук, професор,
Державний науково-дослідний інститут МВС України,
науково-дослідна лабораторія психологічного
забезпечення (головний науковий співробітник);*

 <https://orcid.org/0000-0003-4962-0975>,
e-mail: barkoua@ukr.net;

Вадим Вадимович Барко,

*кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
Державний науково-дослідний інститут МВС України,
науково-дослідна лабораторія психологічного
забезпечення (провідний науковий співробітник);*

 <https://orcid.org/0000-0002-3836-2627>,
e-mail: barkowork@ukr.net;

Олена Олександрівна Євдокімова,

*доктор психологічних наук, професор,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра соціології і психології (завідувач);*

 <https://orcid.org/0000-0003-4211-7277>,
e-mail: elena25eva@gmail.com

ІНДИВІДУАЛЬНО-ОСОБИСТІСНІ ПРОФІЛІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРИДАТНОСТІ ОСОБИ ДО СЛУЖБИ В ПОЛІЦІЇ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО- ТИПОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАЛЬНИКА)

Вивчено та проаналізовано індивідуально-особистісні психологічні профілі працівників поліції, отримані на основі багаторічного дослідження із застосуванням адаптованої україномовної психодіагностичної методики «Індивідуально-типологічний опитувальник» Л. Собчик. Представлені результати містять опис різних типів індивідуально-особистісних профілів, які характеризуються як сприятливі, мени сприятливі і несприятливі для службової діяльності в системі Національної поліції України залежно від типологічних особливостей, специфіки провідних тенденцій, властивостей мислення, комунікації, типу реакції на стрес тощо. Показано, що за результатами виконання цього опитувальника психологи можуть робити обґрунтовані висновки щодо ступеня придатності особи до професійної діяльності, а також щодо

призначення на посади і можливостей індивідуального та професійного розвитку працівників поліції.

Ключові слова: індивідуально-типологічний опитувальник, індивідуально-особистісний психологічний профіль, психологічна придатність, провідні тенденції.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Важливим напрямом підвищення ефективності діяльності Національної поліції України є вдосконалення системи психологічного вивчення персоналу з метою професійного добору працівників поліції, конкурсного призначення осіб на посади, проведення атестації тощо. Згідно з нормативними документами Міністерства внутрішніх справ України конкурс (добір) на службу до поліції проводиться в декілька етапів, одним з яких є проведення психологічного тесту для вивчення особистісних характеристик кандидатів¹. З метою дослідження типологічних особливостей персоналу поліції широко використовується достатньо валідний і надійний зарубіжний особистісний індивідуально-типологічний опитувальник (далі – ІТО). Зараз методика ІТО часто використовують психологи Національної поліції України, проте вони стикаються з труднощами при комплексній інтерпретації отриманих під час тестування індивідуально-особистісних психологічних профілів (їх може бути досить багато через різноманітні комбінації шкал) і визначенні науково обґрунтованого підсумкового прогнозу психологічної придатності особи до діяльності в системі Національної поліції.

Стан дослідження проблеми

Проблематика практичного використання ІТО з метою психологічного забезпечення діяльності правоохоронних органів раніше висвітлювалася у низці публікацій [1; 2; 3; 4; 5; 6]. У 2017–2018 рр. співробітниками науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення ДНДІ МВС України була здійснена україномовна адаптація індивідуально-типологічного опитувальника, розробленого під керівництвом Л. Собчик у 2003 р. Опитувальник широко використовується з метою дослідження індивідуально-особистісних особливостей персоналу різних організацій, у тому числі органів системи МВС України. У процесі комплексного дослідження, проведеного у 2017–2018 рр., нами

---

¹ Про організацію добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських : наказ МВС України від 25.12.2015 № 1631 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0049-16> (дата звернення: 05.12.2023).

отримано основні психометричні показники, які відповідають існуючим вимогам до психодіагностичних методів, встановлено статистичні норми тощо. Надійність і валідність адаптованого ІТО підтверджена нашим дослідженням. Достовірні зв'язки показників ІТО підтверджені даними кореляційного аналізу при порівнянні результатів обстеження зі шкалами відомих тестів: «Стандартизований метод обстеження особистості», «Опитувальник великої п'ятірки» [2]. Ця психодіагностична методика була також з успіхом використана у процесі розробки професіограм за основними видами діяльності в Національній поліції (2018–2019 рр.) на основі обстеження понад 1 000 респондентів (працівників підрозділів патрульної, кримінальної поліції, дільничних офіцерів поліції, слідчих тощо). Були отримані важливі дані щодо структури сприятливих і несприятливих для професійної діяльності в поліції типів особистісних профілів [2; 3; 5].

Мета і завдання дослідження

Метою цієї статті є висвітлення й аналіз основних типів індивідуально-особистісних профілів працівників поліції задля надання психологам підрозділів психологічного забезпечення можливості науково обґрунтовано і швидко робити висновки щодо ступеня психологічної придатності кандидата на службу чи на посаду, а також здійснювати психологічне консультування працюючих поліцейських у напрямі вдосконалення і розвитку їхніх професійно важливих індивідуальних особливостей.

Завданнями статті є: а) розкрити теоретичне підґрунтя адаптованого ІТО; б) охарактеризувати основні типи індивідуально-особистісних профілів; в) висвітлити методологію і методику визначення ступеня психологічної придатності поліцейського до професійної діяльності. У ході дослідження застосовувалися методи аналізу наукових джерел, психологічної діагностики, кореляційний аналіз, анкетування та опитування, експертне оцінювання (на основі останнього визначався рівень успішності професійної діяльності поліцейського). Статистичну обробку отриманих емпіричних даних здійснено за допомогою застосування стандартизованого пакету програм IBM SPSS Statistics 23.0. Експериментальне дослідження проводилося поетапно, всього обстежено понад 1 000 працівників поліції (патрульних, оперуповноважених, слідчих та ін.), спеціальні звання респондентів становили від капрала до полковника поліції, вік коливався в межах від 23 до 40 років.

Наукова новизна дослідження

Вперше на основі обстеження репрезентативної вибірки працівників поліції з використанням ІТО встановлені основні типи їх індивідуально-особистісних психологічних профілів, які уможливають

надання рекомендацій щодо ступеня психологічної придатності поліцейських до діяльності і напрямів подальшого вдосконалення власних професійно важливих якостей.

Виклад основного матеріалу

Індивідуально-типологічний опитувальник побудований на основі ортогональної моделі особистості і теорії провідних тенденцій [3; 4]. Провідна тенденція становить стійку, стрижневу якість особистості, що корінням сягає типу вищої нервової діяльності, конституціонально заданих властивостей людини і визначає індивідуальні особливості адаптаційних механізмів, стиль мислення, міжособистісної поведінки, силу потреб і мотивації, тип реакції на стрес. Вона впливає на формування й вищих рівнів особистості – соціальної спрямованості, ієрархії цінностей, свідомої мотивації, моральних орієнтирів. Інтегративним центром цього конструкта є самосвідомість, яка включає усвідомлене «Я» в контексті соціальних відносин. Психологічним аспектам використання цього опитувальника присвячено чимало публікацій [4; 5; 6; 7; 8].

Відповідно до зазначеного методологічного підходу індивідуально-особистісна типологія базується на протиставленні контрастних властивостей, які є ортогональними: інтроверсія – екстраверсія, тривожність – агресивність, лабільність (емотивність) – ригідність, сензитивність – спонтанність. Ці властивості співвідносяться з параметрами нервової системи: активованість – інактивованість, лабільність – інертність, динамічність збудження – динамічність гальмування, сила – слабкість (див. рис. 1).

Таким чином, методика ІТО дозволяє діагностувати індивідуально-психологічні особливості за вісьмома базовими шкалами: 1 – екстраверсія; 2 – спонтанність; 3 – агресивність; 4 – ригідність; 5 – інтроверсія; 6 – сензитивність; 7 – тривожність; 8 – лабільність (емотивність), на основі чого побудувати індивідуально-особистісний профіль працівника поліції. У психології поняття «профіль особистості» (або «особистісний профіль») означає певний набір індивідуально-особистісних властивостей (особливостей), які якісно й кількісно характеризують людину в загальноприйнятих термінах психологічної діагностики [6]. Особистісний (точніше індивідуально-особистісний) профіль означає перелік, якісну характеристику, а також кількісний діапазон психологічних показників, які характеризують успішного фахівця, професіонала в певній галузі діяльності; він є ґрунтовною психологічною характеристикою людини, його широко використовують у психології для прогнозування можливих вчинків і поведінки людини, а також для визначення ступеня придатності особи до професійної діяльності.

Когнітивний лівопівкульний стиль 1:
абстрактно-аналітичний (вербальний)

Когнітивний правопівкульний стиль 2:
чуттєвий (наочно-образний)

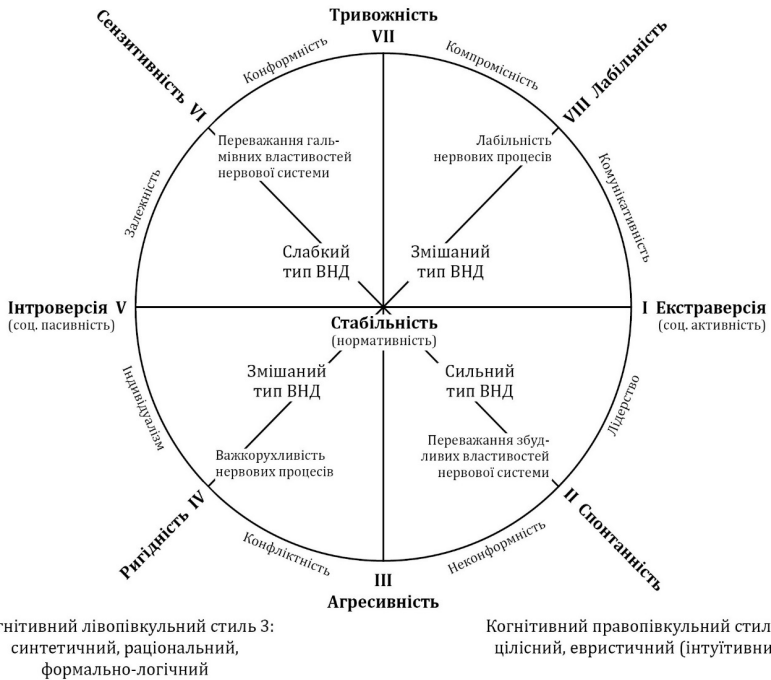

Рис. 1. Індивідуально-особистісна типологія (ортогональна модель)

Коротко охарактеризуємо основні шкали опитувальника. *Шкала екстраверсії* за нормативних показників свідчить про спрямованість психіки людини на реальний світ і явища, хорошу комунікабельність і активність, схильність до контактів і знайомств, оптимізм. При завищених показниках шкали людині властиві надлишкова балакучість, нерозбірливість у контактах з оточуючими, завищена самооцінка і поблагливе ставлення до власних помилок і прорахунків. *Шкала спонтанності* в нормі свідчить про тенденції до самоствердження, активної самореалізації, рішучість, мужність, прагнення відстоювати свої інтереси, за підвищених балів вказує на егоцентризм, необдуманість вчинків, нетерплячість, схильність до не завжди виправданого ризику. *Шкала агресивності* за умови нормативності значень говорить про пошукову активність і чітку особистісну позицію, мотивацію досягнень, сміливість і упевненість у собі, високий рівень домагань і швидкість прийняття рішень. За умови підвищених індексів

означає завищену самооцінку, домінування емоцій гніву, жорстокість, руйнівну поведінку (яка може бути спрямована на інших або на себе), недостатність інтелектуального контролю за емоціями. *Шкала ригідності* виявляє за помірних показників такі риси, як акуратність, стійкість до стресу, наполегливість, ретельність, практичність, активність позиції, стійкість під час відстоювання власної позиції, прямолінійність, а за високих індексів – суб'єктивізм, впертість, інертність установок, педантизм, недовіру і підозрілість. *Шкала інтроверсії* в нормі відображає недостатню комунікабельність, скромність, пасивність особистісної позиції, орієнтованість на світ внутрішніх переживань. За високих значень шкали спостерігається інертність у прийнятті рішень, потаємність, стриманість, уникнення конфліктів, замкнутість, втеча від проблем (ескейп). *Шкала сензитивності* за нормативних індексів означає чутливість до навколишнього середовища, емпатійність, вразливість, імпресивність, здатність до співчуття і допомоги іншим. Високі бали за цією шкалою можуть свідчити про невротичну структуру переживань, схильність людини до самопожертви і самозвинувачення. *Шкала тривожності* за помірних показників виявляє обережність у прийнятті рішень, відповідальність, розвинуту інтуїцію, соціальну співзвучність з оточенням, рефлексивність і чутливість до небезпеки. При підвищених балах виявляються боязкість, невпевненість у собі, залежність від оточення, занижена самооцінка, схильність до фобій і панічних реакцій. *Шкала лабільності (емотивності)* за умови нормативності показників відображає підвищену лабільність нервових процесів, яка проявляється в деякій емоційній нестійкості, мінливості настрою, демонстративності, залежності від референтної групи. За підвищених показників шкали спостерігаються самодемонстрація, схильність до перевтілення, егоїзм, тенденція до драматизації подій, істероїдні прояви.

Опитувальник доволі компактний – містить 91 твердження, також є шкали достовірності (неправди й агравації).

Інтерпретація результатів залежить від кількості відповідей за кожною шкалою: показники *в межах норми* (3–4 бали) – гармонійна особистість; *виражені помірно* (5–7 балів) – акцентуовані риси; *виражені надмірно* (7–9 балів) – стан емоційної напруженості, ускладнена адаптація; *показники від 0 до 2 балів* указують на гіпоемоційність, недостатнє саморозуміння; *тенденції, які компенсовані* полярними властивостями (антитенденції), якщо показники перевищують 5 балів, свідчать про емоційну напруженість і є ознакою внутрішньоособистісного конфлікту; *для варіанта норми* (менше 5 балів) антитенденції є доказом збалансованості різноспрямованих властивостей. У випадках, коли за шкалами неправди й агравації набрано понад 5 балів, результати вважаються недостовірними.

Для оцінювання ступеня психологічної придатності особи до службової діяльності нами запропонована трирівнева порядкова шкала: 1 рівень – високий рівень придатності до діяльності; 2 рівень – достатній; 3 рівень – недостатній (низький).

Проведене дослідження із застосуванням ІТО дозволило визначити основні варіанти психологічних профілів працівників поліції і на основі порівняння їх з експертними оцінками щодо успішності діяльності поліцейських встановити відповідність профілю певному рівню психологічної придатності.

Розглянемо отримані у процесі дослідження психологічні профілі за зменшенням їх поширеності.

1. Збалансований профіль (14 % обстежених). Змішаний тип реагування.

Властива збалансованість провідних тенденцій (усі шкали перебувають в межах норми – 3–4 бали).

Індивідуально-особистісні особливості: гармонійна особистість, усі тенденції виражені рівномірно. Змішаний (середньосильний) тип вищої нервової діяльності (далі – ВНД), нормативна лабільність нервових процесів, добре збалансовані збудливі й гальмівні властивості; однаково розвинуті ліво- і правопівкульні особливості мислення, раціональні й евристичні його складові. *Характерологічні риси:* стабільність емоційного стану, врівноваженість і витримка, доброзичливість, стресостійкість, комунікабельність, готовність допомагати іншим, оптимістичність, працездатність, адекватна самооцінка, наполегливість і гнучкість у досягненні мети, нормативність поведінки. *Прогноз успішності професійної діяльності – 1 рівень (високий).*

2. Гіперстенічний профіль (13 %). Гіпертимний тип реагування.

Показники екстраверсії, спонтанності, агресивності (шкали 1, 2, 3) дещо підвищені і перебувають в межах 5–7 балів.

Індивідуально-особистісні особливості: сильний тип ВНД, висока лабільність нервових процесів, у нервовій системі переважають процеси збудження, переважає когнітивний правопівкульний стиль мислення, а також цілісний (евристичний) його компонент. *Характерологічні риси:* активність, комунікабельність, помірна агресивність і егоїстичність, позитивна самооцінка, рішучість, сміливість, мужність, стресостійкість, непередбачуваність вчинків, тенденція до самореалізації, незалежності, відстоювання своїх інтересів, лідерства і самоствердження. Адаптивність до середовищних впливів – висока, проте слід враховувати підвищену активність, непередбачуваність у поведінці, недостатність інтелектуального контролю за емоціями. Захисні механізми на стрес – раціоналізація і компенсація. Адаптивність до середовищних впливів – висока. *Прогноз успішності професійної діяльності – 1 рівень (високий).*

3. Комунікабельний профіль (12 %). Змішаний тип реагування. Показники екстраверсії і лабільності (шкали 8, 1) помірно підвищені (5–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: змішаний тип ВНД, середньосильна нервова система і висока лабільність нервових процесів, переважання процесів збудження, когнітивний правопівкульний, наочно-образний стиль мислення. *Характерологічні риси:* активність, відкритість, комунікабельність, прагнення бути в колективі, балакучість, легкість встановлення контактів, потреба в зовнішній стимуляції діяльності, нездатність до монотонної роботи, мінливість настрою, емоційна нестійкість, демонстративність, залежність від референтної групи, завищена самооцінка, потребує спрямування з боку керівництва. Адаптивність у нормі, в роботі варто зважати на самодемонстрацію, схильність до перевтілення, тенденцію до драматизації подій, можливий брак свідомого самоконтролю за діяльністю і поведінкою. Захисні механізми на стрес – зсув і проєкція. *Прогноз успішності професійної діяльності – 1 рівень (високий).*

4. Лідерський профіль (10 %). Гіпертимний тип реагування.

Показники спонтанності та екстраверсії (шкали 1, 2) помірно підвищені (5–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: сильний тип ВНД, значна сила і висока лабільність нервових процесів. Правопівкульний цілісний евристичний (інтуїтивний) тип мислення. *Характерологічні риси:* активність, відкритість, комунікабельність, самовпевненість, спонтанність поведінки, рішучість, мужність, прагнення до домінування й лідерства, висока стресостійкість, дещо завищена самооцінка і поблажливе ставлення до власних помилок, нетерплячість, схильність до не завжди виправданого ризику. Адаптивність у нормі, в роботі варто зважати на неухважність до думки оточення, егоцентризм. Захисні механізми на стрес – раціоналізація і реактивні формування. *Прогноз успішності професійної діяльності – 1 рівень (високий).*

5. Активно-агресивний профіль (7 %). Гіпертимний тип реагування.

Екстраверсія й агресивність (шкали 1, 3) помірно виражені (5–7 балів). *Індивідуально-особистісні особливості:* сильний тип ВНД, значна сила і лабільність нервових процесів, поєднання когнітивного правопівкульного, наочно-образного стилю мислення з правопівкульним цілісним евристичним (інтуїтивним). *Характерологічні риси:* соціальна активність, спрямованість психіки на зовнішній світ, прагнення працювати серед людей і бути в центрі подій, відкритість, оптимізм, комунікабельність, легкість вступу в контакти, певна нестриманість, нерозбірливість у знайомствах, балакучість, безтурботність, недостатня зосередженість на справі, недостатня здатність

до самоаналізу. Властиві пошукова активність і чітка особистісна позиція, мотивація досягнень, сміливість і упевненість у собі, високий рівень домагань і швидкість прийняття рішень. Адаптація може бути утруднена через надмірну відкритість і комунікабельність, завищену самооцінку, домінування емоцій гніву, жорстокість, руйнівну поведінку, недостатність інтелектуального контролю за емоціями. Захисні механізми на стрес – раціоналізація і проєкція. *Прогноз успішності професійної діяльності – 2 рівень (достатній).*

6. Активно-незалежний профіль (7 %). Змішаний тип реагування.

Екстраверсія і ригідність (шкали 1, 4) помірно виражені (5–7 балів). *Індивідуально-особистісні особливості:* сильний тип ВНД, значна сила і помірна лабільність нервових процесів, правопівкульний, цілісний евристичний (інтуїтивний) тип мислення поєднується з лівопівкульним синтетичним, раціональним, поєднання процесів збудження і гальмування. *Характерологічні риси:* активність, самоупевненість, незалежність, педантизм, практичність, акуратність, принциповість, прагнення до домінування, наполегливість, підозрілість, егоїстичність, активне відстоювання своїх поглядів, висока стресостійкість. Адаптивність до середовищних впливів може бути ускладнена через незалежність і впертість. Адаптивність у нормі, в роботі варто зважати на труднощі комунікації у зв'язку з високою зовнішньою активністю і впертістю. Захисні механізми на стрес – інтелектуалізація й інтроєкція. *Прогноз успішності професійної діяльності – 2 рівень (достатній).*

7. Неконформний профіль (6 %). Гіпертимний тип реагування.

Показники спонтанності та агресивності (шкали 2, 3) помірно підвищені (5–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: сильний тип ВНД, висока лабільність нервових процесів, переважання процесів збудження, когнітивний правопівкульний цілісний стиль мислення. *Характерологічні риси:* активність, самостійність, незалежність, комунікабельність, помірна агресивність і егоїстичність, активне відстоювання своїх поглядів, позитивна самооцінка, тенденція до самореалізації і самоствердження, стійкість до стресових впливів. Адаптивність до середовищних впливів у нормі, може бути ускладнена через необдуманість вчинків, нетерплячість, схильність до не завжди виправданого ризику. Захисні механізми на стрес – заперечення і витіснення. *Прогноз успішності професійної діяльності – 2 рівень (достатній).*

8. Компромісний профіль (6 %). Змішаний тип реагування.

Показники тривожності та лабільності (шкали 7, 8) помірно підвищені (5–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: змішаний тип ВНД, середньослабка нервова система, висока лабільність нервових процесів,

переважання гальмівних процесів у нервовій системі, когнітивний правопівкульний, наочно-образний стиль мислення. *Характерологічні риси:* здатність до співробітництва, готовність до компромісів у ситуаціях конфлікту, емпатійність, готовність допомагати, хвилювання щодо дрібниць і схильність до переживань, метушливість, невміння концентруватись на меті, деяка нерозбірливість у контактах, потреба в супроводі виконуваної роботи. Адаптивність у нормі, в роботі варто зважати на деяку неорганізованість у діяльності, а також боязкість, невпевненість у собі, залежність від оточення. Захисні механізми на стрес – витіснення і проєкція. *Прогноз успішності професійної діяльності – 2 рівень (достатній).*

9. Конформний профіль (6 %). Змішаний тип реагування.

Показники тривожності і сензитивності (шкали 6, 7) помірно підвищені (5–7 балів) при нормативних значеннях інших шкал.

Індивідуально-особистісні особливості: слабкий тип ВНД, середня лабільність нервових процесів, переважання гальмівних процесів у нервовій системі, когнітивний лівопівкульний, абстрактно-аналітичний (вербальний) стиль мислення. *Характерологічні риси:* обережність у поведінці, відповідальність за доручену справу, скромність, вразливість, поступливість, схильність до компромісів, чутливість, емпатійність, дещо занижена самооцінка, самокритичність, відповідальність, соціальна піддатливість. Може добре виконувати монотонну роботу, уникає суперечок і ситуацій змагання. Схильність до переживань і очікування неприємностей. Адаптивність може бути ускладнена, в роботі варто зважати на невротичну структуру переживань, схильність до самозвинувачення, підвищену чутливість до середовищних впливів, невпевненість у собі, залежність від оточення, занижену самооцінку. Захисні механізми на стрес – інтелектуалізація та сублімація. *Прогноз успішності професійної діяльності – 2 рівень (достатній).*

10. Гіпостенічний профіль (5 %). Гіпотимний тип реагування.

Показники інтроверсії, сензитивності і тривожності (шкали 5, 6, 7) помірно підвищені (5–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: слабкий тип ВНД, мала сила і середня лабільність нервових процесів, переважання гальмівних процесів у нервовій системі, переважання когнітивного лівопівкульного, абстрактно-аналітичного (вербального) стилю мислення. *Характерологічні риси:* обережність під час прийняття рішень, відповідальність за доручену справу, скромність, вразливість, тенденція до самотності й самостійності, залежність від групи, схильність до компромісів, чутливість до впливів середовища, дещо занижена самооцінка, самокритичність. Характерні також знижений емоційний фон, ослаблення захисних психологічних механізмів, інертність

у прийнятті рішень. Адаптація може бути ускладнена через інертність у прийнятті рішень, невротичну структуру переживань, вразливість і актуальну потребу в захисті і підтримці, занижену самооцінку. Захисні механізми на стрес – інтелектуалізація і сублімація. *Прогноз успішності професійної діяльності – 2 рівень (достатній).*

11. Залежний профіль (5 %). Гіпотимний тип реагування.

Показники інтроверсії та сензитивності (шкали 5, 6) помірно підвищені (5–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: слабкий тип ВНД, середня лабільність нервових процесів, переважання гальмівних процесів у нервовій системі, когнітивний лівопівкульний, абстрактно-аналітичний (вербальний) стиль мислення. *Характерологічні риси:* замкнутість, обережність, відповідальність за доручену справу, скромність, вразливість, самостійність, залежність від групи, схильність до компромісів, чутливість до впливів середовища, дещо занижена самооцінка, самокритичність, здатність до монотонної роботи. Адаптація може бути ускладнена через надмірну вразливість і замкнутість. Захисні механізми на стрес – раціоналізація і сублімація. *Прогноз успішності професійної діяльності – 2 рівень (достатній).*

12. Індивідуалістичний профіль (3 %). Змішаний тип реагування.

Показники інтроверсії і ригідності (шкали 4, 5) помірно підвищені (6–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: змішаний тип ВНД, низька лабільність нервових процесів, соціальна пасивність, когнітивний лівопівкульний стиль мислення з домінуванням формально-логічних операцій. *Характерологічні риси:* індивідуалізм, песимізм, інертність установок, суб'єктивізм, наполегливість і підозрілість, депресивні настрої, ослаблення захисних психологічних механізмів, замкнутість, інертність у прийнятті рішень. Адаптація значно ускладнена через суб'єктивізм, впертість, інертність установок. Захисні механізми на стрес – регресія і проєкція. *Прогноз успішності професійної діяльності – 3 рівень (недостатній).*

13. Конфліктний профіль (2 %). Змішаний тип реагування.

Показники ригідності й агресивності (шкали 3, 4) помірно підвищені (6–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: змішаний тип ВНД, середня сила і низька лабільність нервових процесів, когнітивний лівопівкульний з домінуванням формально-логічних операцій стиль мислення. *Характерологічні риси:* самостійність, незалежність, наполегливість, недовіра до оточення, прагнення відстоювати власні інтереси. Соціальна пасивність поєднується з конфліктністю у поведінці. Адаптація значно ускладнена через агресивну манеру до самоствердження, підозрілість, недовіру і надмірний педантизм. Захисні механізми на

стрес – ізоляція і зсув. *Прогноз успішності професійної діяльності – 3 рівень (недостатній).*

14. Шизоїдний профіль (2 %). Змішаний тип реагування.

Показники інтроверсії та спонтанності (шкали 2, 5) помірно підвищені (6–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: змішаний тип ВНД, поєднання низької лабільності із силою нервових процесів, а також когнітивного лівопівкульного і правопівкульного стилів, раціонального та інтуїтивного характеру мислення. *Характерологічні риси:* індивідуалізм, інтровертованість, замкнутість, стійкість власних поглядів і переконань, схильність до перепадів настрою, поєднання підвищеної чутливості з емоційною холодністю і відчуженістю в міжособистісних відносинах. Адаптація значно ускладнена через труднощі в інтерперсональній взаємодії з оточенням. Захисні механізми на стрес – ізоляція і зсув. *Прогноз успішності професійної діяльності – 3 рівень (недостатній).*

15. Інфантильний профіль (2 %). Змішаний тип реагування.

Показники екстраверсії, спонтанності і лабільності (шкали 8, 1, 2) помірно підвищені (6–7 балів).

Індивідуально-особистісні особливості: змішаний тип ВНД, поєднання високої лабільності і сили нервових процесів, а також когнітивного правопівкульного, наочно-образного стилю мислення з правопівкульним цілісним евристичним (інтуїтивним). *Характерологічні риси:* активність, відкритість, комунікабельність, рухова розгалуженість, безвідповідальність, самовпевненість, невміння дотримуватись субординації, непередбачуваність поведінки і висловів, самозакоханість аж до «манії величі». Адаптація значно ускладнена через труднощі комунікації з оточенням. Захисні механізми на стрес – регресія і злиття. *Прогноз успішності професійної діяльності – 3 рівень (недостатній).*

Розрахунки показують, що майже половина (49 %) поліцейських мають психологічні профілі, які відповідають першому (високому) рівню психологічної придатності. Таким працівникам притаманні збалансовані тенденції, переважно стенічні, лідерські, комунікабельні типи профілів, їм властиві екстравертованість, загальна активність, оптимізм, помірна агресивність, позитивна самооцінка, рішучість, тенденція до самореалізації, відстоювання своїх інтересів, домінування і самоствердження.

Значна частина обстежених (42 %) мають другий (достатній) рівень, який характеризується нормативними, але або дещо завищеними показниками стенічних шкал (спонтанності, агресивності), або підвищеннями шкал гіпотимного чи змішаного типів (інтроверсії, сеситивності, тривожності, лабільності). Це допустимий рівень, який

свідчить про їхню придатність до діяльності, адаптивність, проте психологам потрібно враховувати можливі варіанти порушення процесу адаптації таких поліцейських.

Нарешті, незначна група (9 % осіб) продемонструвала третій (низький, недостатній) для діяльності рівень придатності. Це особи, які виявили ознаки індивідуалістичного, конфліктного, шизоїдного або інфантильного профілів, що характеризуються високою ймовірністю настання певних варіантів дезадаптації (істероїдних, неврастенічних, депресивних тощо) у складних умовах службової діяльності, а також особи, у яких зафіксовано перевищення граничних меж шкал опитувальника.

Психологу важливо враховувати, що *перевищення 7-ми балів у профілі за будь-якою шкалою (крім екстраверсії) є ознакою дезадаптації, тобто недостатнього рівня придатності особи до діяльності в поліції (у випадку надмірно виражених показників за шкалою екстраверсії у 8–9 балів, за умови нормативних та помірних показників інших шкал, можливо, як виняток, прогнозувати другий рівень придатності).*

Також потрібно зважати на те, що надмірно виражені амбівалентні показники (8–9 балів):

- за протилежними шкалами ригідності та лабільності (шкали 4, 8) означають істеричний тип поведінки;
- за протилежними шкалами спонтанності та сенситивності (шкали 2, 6) означають неврастенічний тип.

Поєднання надмірних показників за шкалами:

- інтроверсія і сенситивність (шкали 5, 6) свідчить про виражені депресивні тенденції;
- тривожності та лабільності (шкали 7, 8) – про емоційну нестійкість, надмірну демонстративність.

Поєднання надмірних показників за чотирма шкалами (екстраверсія, спонтанність, агресивність, ригідність (1, 2, 3, 4)) є ознакою високої вірогідності алкоголізації.

Надмірно виражені (8–9 балів) показники трьох шкал (інтроверсія, сенситивність, тривожність (5, 6, 7)) свідчать про схильність особи до іпохондричної симптоматики.

Висновки

У результаті проведеного дослідження отримано численні варіанти індивідуально-особистісних профілів працівників поліції, переважна частина яких притаманна успішним поліцейським з високим рівнем психологічної придатності до діяльності, дещо менша частина – менш успішним із проміжним рівнем придатності, незначна частина – неуспішним з низьким рівнем психологічної придатності до службової діяльності. Наведені у статті психологічні профілі

допоможуть психологам підрозділів психологічного забезпечення Національної поліції науково обґрунтовано формулювати прогноз успішності службової діяльності кандидатам на посади поліцейських під час проведення психологічного етапу професійного добору, а також працівникам поліції під час проведення конкурсу на заняття вакантних посад, здійснення процедури атестації тощо. Представлені варіанти дезадаптивних психологічних профілів допоможуть практичним психологам завчасно відстежувати появу в чинних поліцейських негативних психологічних станів і тенденцій, ознак професійної деформації чи емоційного вигорання, надавати в разі потреби необхідну психологічну допомогу.

Список бібліографічних посилань: 1. Барко В. І., Кириєнко А. А., Барко В. В. Професійний психологічний добір на службу до поліції з використанням адаптованого індивідуально-типологічного опитувальника. *Право і безпека*. 2017. № 3 (66). С. 125–132. 2. Остапович В. П., Барко В. І., Барко В. В. Використання адаптованих зарубіжних психодіагностичних методик у Національній поліції України : психол. практикум / за заг. ред. В. О. Криволапчука. Київ : Людмила, 2022. 262 с. 3. Криволапчук В. О., Сизоненко А. С., Остапович В. П., Барко В. І. Методики психологічної діагностики індивідуально-психологічних особливостей працівників Національної поліції України : метод. рек. Київ : ДНДІ МВС України, 2020. 78 с. 4. Професіограми за основними видами поліцейської діяльності : наук.-практ. посіб. / В. П. Остапович, І. О. Дубова, В. І. Барко та ін. ; за заг. ред. В. О. Криволапчука. Київ : ДНДІ МВС України ; ФОП Кандиба Т. П., 2018. 244 с. 5. Ostapovich V., Barko V., Okhrimenko I., Yevdokimova O., Ponomarenko Ya., Prontenko K., Antonova O., Sydorochuk N., Sokolovskiy O., Bloschynskiy I. Psychological profile of successful criminal Police Officer. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020. Vol. 9, No. 3. Pp. 120–133. 6. Cochraine R. E., Tett R., Vandecreek L. Psychological Testing and the Selection of Police Officers. A National Survey. *Criminal Justice and Behavior*. 2003. Vol. 30, Iss. 5. Pp. 511–537. DOI: <https://doi.org/10.1177/0093854803257241>. 7. Dunnette M. D., Borman W. C. Personnel Selection and Classification Systems. *Annual Review of Psychology*. 1979. Vol. 30, No. 1. Pp. 477–525. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.30.020179.002401>. 8. Barrett J. V., Miguel R. F., Hurd J. M., Lueke S. B., Tan J. A. Practical Issues in the Use of Personality Tests in Police Selection. *Public Personnel Management*. 2003. Vol. 32, Iss. 4. Pp. 497–517. DOI: <https://doi.org/10.1177/009102600303200403>.

Надійшла до редколегії 07.12.2023

Прийнята до опублікування 20.12.2023

Barko V. I., Barko V. V., Yevdokimova O. O. Individual profiles of psychological suitability for police service (according to the results of the individual typological questionnaire)

The individual psychological profiles of police officers, obtained through a long-term study using the adapted Ukrainian-language psychodiagnostic methodology "Individual Typological Questionnaire" by L. Sobchuk, have been studied and analysed. The presented results contain a description of different types of individual personality profiles, which are characterised as favourable, less favourable and unfavourable for the service activity in the National Police of Ukraine depending on typological features, specificity of leading tendencies, thinking and communication properties, type of reaction to stress, etc. These typical psychological profiles include fifteen variants, the study of which will help the psychologists of the National Police psychological support units to formulate scientifically sound forecasts of the success of the candidates for police officers during the psychological stage of professional selection, as well as to help police officers in conducting competitions for vacant positions, carrying out the certification procedure, etc.

The developed individual psychological profiles include both adaptive variants, which provide for high and medium levels of psychological fitness for service, and several variants of maladaptive psychological profiles, which correspond to a low level of psychological fitness of a police officer that is undesirable for performing official functions. The high level is inherent in employees with balanced tendencies, mainly stoic, leadership, sociable profile types, which are characterised by extraversion, general activity, optimism, moderate aggressiveness, positive self-esteem, determination, tendency to self-realisation, defending one's interests, dominance and self-assertion. The low level of fitness is accompanied by signs of individualistic, conflict, schizoid or infantile profiles, which are characterised by a high probability of certain variants of maladjustment (hysteretic, neurasthenic, depressive, etc.) in difficult conditions of service, and is also recorded in individuals with exceeding the limits of the questionnaire scales. The presented classification of profiles will help practical psychologists to monitor and identify in advance the possible emergence of negative psychological states and trends, signs of professional deformation or emotional burnout among police officers, and to provide, if necessary, the necessary psychological assistance and advice on individual and professional development of police officers.

Key words: individual typological questionnaire, individual personal psychological profile, psychological fitness, leading trends.

